



Sosioekonomisten tekijöiden yhteys väkivalta- ja omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen ja näistä rikoksista poliisille ilmoittamiseen

MINNA YLINEN, ELINA EINIÖ, MIKKO AALTONEN, MATTI NÄSI

Matalammassa sosioekonomisessa asemassa olevien henkilöiden on havaittu joutuvan useammin rikosten uhreiksi, mutta sosioekonomisen aseman yhteys rikoksista poliisille ilmoittamiseen on edelleen epäselvä.

Tässä tutkimuksessa analysoimme Suomen vuosien 2013, 2017 ja 2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten aineistoa (N=17 919). Tarkastelimme keskimääräisillä marginaalivaikutuksilla, miten koulutustaso, työmarkkina-asema ja koettu toimeentulo ovat yhteydessä väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumiseen sekä näistä rikoksista poliisille ilmoittamiseen miehillä ja naisilla.

Tulostemme mukaan hankalaksi koettu toimeentulo oli selkeimmin yhteydessä väkivaltarikosten ja omaisuusrikosten uhriksi joutumiseen sekä miehillä että naisilla. Lisäksi työttömyys miehillä ja toisen asteen koulutus naisilla olivat yhteydessä uhriksi joutumiseen. Sosioekonomisista taustatekijöistä ainoastaan koulutustaso oli yhteydessä rikoksista ilmoittamiseen: matala koulutus oli yhteydessä väkivaltarikoksista ja korkea koulutus omaisuusrikoksista ilmoittamiseen.

Sosioekonomisen aseman, uhriksi joutumisen ja poliisille ilmoittamisen välisten yhteyksien ymmärtäminen voi tukea rikosten ennaltaehkäisyä, auttaa kohdentamaan tukipalveluja tehokkaammin sekä parantaa piilorikollisuuden arviointia yhteiskunnassa.

English summary at the end of the article

Asiasanat: uhriksi joutuminen — poliisille ilmoittaminen
— rikosuhrikysely — sosioekonominen asema

Tutkimusta on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto

JOHDANTO

Suurin osa rikoksista jää ilmoittamatta poliisille, vaikka luottamuksen poliisiin arvioidaan Suomessa olevan vahva (Vuorensyrjä ym., 2022, s. 160). Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan poliisiin tietoon tulee arviolta vain noin 30–40 prosenttia ryöstö- ja 10–13 prosenttia väkivaltarikollisuudesta (Näsi & Koltola, 2022, s. 52; Koltola & Näsi, 2022, s. 17). Ilmoittamatta jättäminen voi vaikeuttaa avun saamista viranomaisilta (McCart ym., 2010). Tällöin ei myöskään rikoksen tekijää saada vastuuseen teostaan ja hän saattaa jatkaa tekojaan kohdistuen niitä samaan tai eri henkilöön (Ranapurwala ym., 2016). Jatkessaan etenkin väkivallalla on riskinä vakavoitua, jopa johtaa uhrin kuolemaan (Kivivuori & Lehti, 2012; Liu ym., 2011). Ilmoituksen tekeminen poliisille voi siten olla keskeistä väkivallan katkaisemiseksi ja uusien rikosten ennaltaehkäisemiseksi.

Aiemmassa kriminologisessa tutkimuksessa poliisille ilmoittamista on selitetty muun muassa rationaalisen valinnan teorialla, jonka mukaan uhri punnitsee ilmoittamisen hyötyjä ja haittoja ja perustaa päätöksensä näistä tekemäänsä arvioon (Skogan, 1984). Rationaalisuuden on kuitenkin esitetty olevan rajallista, sillä päätöksentekoa rajoittavat kulloinkin saatavilla oleva tieto ja yksilön kognitiiviset kyvyt (Simon, 1991). Lisäksi päätöksentekoa ohjaavat sekä nopeat intuitiiviset reaktiot että hitaammat analyttiset pohdinnat (Kahneman, 2011). Myös elämäkokemus, aiemmat uhrikokemukset ja kontaktit poliisin kanssa on havaittu muovaavan ilmoittamispäätöstä (Slocum, 2018; Tarling & Morris, 2010). Xie ja Baumer (2019) ehdottavatkin, että hyötyjen ja haittojen lisäksi tulisi aina ottaa huomioon myös yhteiskunnassa vallitsevat normit sekä uhrin taustatekijät.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan rikoksen ilmoittamista poliisille dynaamisena prosessina, johon vaikuttavat useat tekijät, kuten uhrin

taustatekijät, kognitiiviset kyvyt, aiemmat elämäkokemukset sekä näiden pohjalta tehdyt rationaaliset valinnat ja päätöksenteon kiireellisyys. Tavoitteena on selvittää, miten sosioekonominen asema – mitattuna koulutustasolla, työmarkkina-asetalla ja koetulla toimeentulolla – liittyy väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumiseen sekä näistä rikoksista poliisille ilmoittamiseen. Sosioekonominen asema ei ainoastaan liity yksilön taustaan, vaan ulottuu myös hänen kokemuksiinsa, päätöksentekoonsa ja mahdollisuuksiinsa toimia eri tilanteissa. Se muokkaa paitsi käytettävissä olevia resursseja ja toimintamahdollisuuksia, myös kokemusta omasta asemasta yhteiskunnassa – mikä voi osaltaan vaikuttaa siihen, miten henkilö suhtautuu rikoksen ilmoittamiseen poliisille.

Tutkimuksessa analysoidaan kansallisten rikosuhrikyselyiden (N = 17 919) aineistoa määrällisin menetelmin. Keskeisenä menetelmänä käytetään logistista regressioanalyysia, jonka avulla tarkastellaan sosioekonomisten tekijöiden yhteyttä sekä uhriksi joutumiseen että rikoksesta ilmoittamiseen. Tuloksia täsmennetään keskimääraisten marginaalivaikutusten avulla, joiden avulla voidaan paremmin vertailla eri sosioekonomisten ryhmien välisiä eroja.

Vaikka aiempaa tutkimusta rikosten poliisille ilmoittamisesta on verrattain paljon, sosioekonomisten tekijöiden yhteyksiä rikoksen uhriksi joutumiseen ja poliisille ilmoittamiseen on harvemmin tarkasteltu rinnakkain samassa tutkimuksessa. Lisäksi sosioekonomista asemaa on usein mitattu vain yhdellä ulottuvuudella, kuten koulutuksella tai tuloilla, mikä voi yksinkertaistaa ilmiön monimuotoisuutta. Aiemmista tutkimuksista poiketen tämä tutkimus hyödyntää samanaikaisesti useita sosioekonominen aseman mittareita – koulutustasoa, työmarkkina-asetmaa ja koettua toimeentuloa – ja tarkastelee niiden yhteyksiä sekä uhrikokemuksiin että rikoksista ilmoittamiseen rikostyypeittäin. Näin saadaan tarkempi ja

kokonaisvaltaisempi kuva siitä, miten sosioekonomiset erot näkyvät uhriksi joutumisessa ja rikoksesta ilmoittamisessa.

Aiempi tutkimus

Rikoksen ilmoittamatta jättämiseen, kuten ilmoittamiseenkin, tiedetään olevan monia syitä. Teon vakavuus on yksi keskeisimmistä rikoksen ilmoittamista ennustavista tekijöistä (Berg & Rogers, 2017; Goudriaan ym., 2004; Voce & Boxall, 2018; Vuorensyrjä ym., 2022, s. 113). Ilmoitus myös tehdään useammin, jos koetaan, että rikoksista on velvollisuus ilmoittaa poliisille tai toivotaan, että tekijä saa rangaistuksen eikä pääse vahingoittamaan muita. Lisäksi vakuutusyhtiö saattaa edellyttää rikosilmoituksen tekemistä vakuutuskorvauksen saamiseksi. Toisaalta ilmoitus voi jäädä tekemättä, jos pelätään tekijän kosta tai koetaan häpeää tapahtuneesta, jolloin asia pyritään ratkaisemaan yksityisesti (Birdsey & Snowball, 2013; Tarling & Morris, 2010; Vuorensyrjä ym., 2022, s. 114). Lisäksi kaikkia tekoja ei aina tunnisteta rikoksiksi, jolloin ilmoitus poliisille jää tekemättä (Kivivuori ym., 2018). Toisaalta, vaikka rikos ilmoitetaan poliisille, ei se takaa sitä, että rikoksentekijä tuomitaan teostaan (emt., s. 71–73).

Aiemman tutkimuksen perusteella matalamassa sosioekonomisessa asemassa olevat henkilöt joutuvat muita useammin sekä väkivallan että omaisuusrikosten uhreiksi. Yhteys on havaittu riippumatta siitä, tarkastellaanko sosioekonomista asemaa koulutuksen (Aaltonen ym., 2012; Capaldi ym., 2012; Khalifeh ym., 2013), tulojen (Khalifeh ym., 2013; Levitt, 2007; Nilsson & Estrada, 2006; Reichel, 2017; Tilley ym., 2011) tai työmarkkina-aseman (Benson ym., 2003; Wohlfarth ym., 2001) kautta. Kaikissa tutkimuksissa ei kuitenkaan ole löydetty johdonmukaisia yhteyksiä kaikkien sosioekonomisten mittareiden ja uhriksi joutumisen välillä. Esimerkiksi Wohlfarth ym. (2001) havaitsivat, että työttömyyden lisäksi myös yllättäen korkea koulutus oli

yhteydessä uhrikokemuksiin. Khalifeh ym. (2013) puolestaan raportoivat, että matala sosioekonominen asema liittyi suurempaan uhriksi joutumisen riskiin vain naisilla.

Rikoksen poliisille ilmoittamista käsittelevä aiempi tutkimus viittaa siihen, että sosioekonomisten taustatekijöiden merkitys vaihtelee muun muassa rikostyyppin mukaan. Omaisuusrikollisuuden ja omaisuuteen kohdistuvien ryöstöjen osalta on melko johdonmukaisesti havaittu, että korkeampi sosioekonominen asema – kuten koulutustaso, ammattiasema ja tulot – on yhteydessä todennäköisempään poliisille ilmoittamiseen. Esimerkiksi yhdysvaltalaisessa kyselytutkimuksessa todettiin, että uhrin korkeampi koulutustaso oli yhteydessä ryöstöistä poliisille ilmoittamiseen (Baumer & Lauritsen, 2010). Vastaavia tuloksia saatiin myös monikansallisista tutkimuksista, joiden mukaan korkeammat tulot olivat yhteydessä omaisuusrikoksista ilmoittamiseen (Goudriaan ym., 2004). Samoin enimmäkseen Keski- ja Itä-Euroopan maita käsittävässä tutkimuksessa korkeampi koulutus oli yhteydessä ryöstöistä ilmoittamiseen (Estienne & Morabito, 2016). Näiden tutkimusten perusteella omaisuus- ja ryöstörikokset näyttävät olevan rikostyyppejä, joissa korkea sosioekonominen asema madaltaa ilmoittamiskynnystä, vaikka kaikissa näissäkään tutkimuksissa ei löydetty yhteyttä kaikkien sosioekonomisten mittareiden osalta.

Väkivaltarikosten, kuten pahoinpitelyiden tai seksuaaliväkivallan, osalta uhrin sosioekonomisen aseman yhteydet poliisille ilmoittamiseen ovat epäyhtenäisempiä. Joissakin tutkimuksissa korkeamman koulutuksen ja suurempien tulojen on havaittu olevan yhteydessä vähäisempään ilmoittamiseen. Esimerkiksi eräässä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa todettiin, että korkeamman koulutus- ja tulotason omaavat henkilöt ilmoittivat harvemmin väkivallasta poliisille (Baumer & Lauritsen, 2010). Samankaltaisia tuloksia raportoivat myös kolme muuta yhdysvaltais-

tutkimusta, joiden mukaan uhrin korkeammat tulot (Bosick ym., 2012; Hullenaar & Ruback, 2021) ja korkeampi koulutus (Chen & Ullman, 2014) olivat yhteydessä vähäisempään väkivallasta ilmoittamiseen. Eräässä tutkimuksessa koulutuksen ja väkivaltarikoksista ilmoittamisen välinen yhteys näyttäytyi sukupuolisidonnaisena: naisilla korkeampi koulutus oli yhteydessä vähäisempään ilmoittamiseen ja miehillä runsaampaan (Zaykowski ym., 2019). Toisaalta useissa tutkimuksissa ei havaittu yhteyttä tulojen tai koulutuksen ja poliisille ilmoittamisen välillä (Estienne & Morabito, 2016; Felson ym., 2002; Felson & Paré, 2005; Goudriaan ym., 2004; Torrente ym., 2017).

Parisuhdeväkivallan osalta aiemmat tutkimustulokset, erityisesti Yhdysvalloista, Kanadasta ja Australiasta, eroavat toisistaan. Eräissä tutkimuksissa havaittiin, että uhrin, joiden sosioekonominen asema oli korkeampi, ilmoittivat parisuhdeväkivallasta harvemmin poliisille (Ackerman & Love, 2014; Stavrou ym., 2016). Kaukinen ym. (2013) raportoivat, että parisuhdeväkivallan uhrin, joiden sosioekonominen asema oli puolisoaan korkeampi, ilmoittivat kokemastaan väkivallasta useammin poliisille. Kaikissa tutkimuksissa ei kuitenkaan havaittu sosioekonomisten tekijöiden olevan keskeisiä ilmoittamiseen liittyviä tekijöitä. Sen sijaan teon vakavuus ja perhetilanne, kuten lasten läsnäolo, nousivat esiin tärkeinä tekijöinä (Akers & Kaukinen, 2009).

Aiempi tutkimus osoittaa, että matalampi sosioekonominen asema on yhteydessä kohonneeseen riskiin joutua rikoksen uhriksi. Rikoksista ilmoittamisen osalta tulokset ovat kuitenkin ristiriitaisempia. Omaisuusrikosten kohdalla korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevat henkilöt ilmoittavat rikoksista todennäköisemmin, kun taas väkivaltarikosten – erityisesti parisuhdeväkivallan – osalta ilmoittaminen eri sosioekonomisissa ryhmissä on vaihdellut tutkimuksesta toiseen. Hajanaisiin tuloksiin ovat saattaneet vaikuttaa sosioekonomisen aseman erilaiset mittarit

(kuten tulot ja koulutus ja näiden mittaustavat), aineistojen kattavuus sekä metodologiset ratkaisut. Myös rikostyypeissä ja analyysien kontrollimuuttujissa esiintyvät erot vaikeuttavat aiempien tutkimustulosten vertailua. Näistä syistä suorat vertailut eri tutkimusten välillä eivät aina ole mielekkäitä.

Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme sosioekonomisen aseman yhteyksiä rikoksen uhriksi joutumiseen ja rikoksesta ilmoittamiseen. Hyödynnämme useita sosioekonomisia mittareita – kuten koulutustasoa, työmarkkina-asemaa ja koettua toimeentuloa – kuvaamaan yksilöiden yhteiskunnallista asemaa. Lisäksi yhdistämme useiden vuosien rikosuhrikselyaineistot, mikä vahvistaa tilastollista voimaa ja mahdollistaa sosioekonomisten erojen tarkastelun eri väestöryhmissä entistä luotetavammin. Analyyseissämme huomioimme taustatekijöistä sukupuolen, iän ja siviilisäädyn. Tavoitteenamme on tunnistaa mahdollisia eroja sekä uhriksi joutumisessa että ilmoittamiskäyttäytymisessä eri rikostyyppien ja sosioekonomisten ryhmien välillä, ja tuottaa näin yksityiskohtaisempaa tietoa näistä yhteyksistä Suomessa.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten sosioekonominen asema (koulutustaso, työmarkkina-asema ja koettu toimeentulo) on yhteydessä väkivalta- ja omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen sekä miehillä että naisilla?
2. Miten sosioekonominen asema on yhteydessä väkivalta- ja omaisuusrikoksista ilmoittamiseen poliisille?
3. Miten teonpiirteet (aiheutunut vamma, uhrin ja tekijän suhde ja tapahtumapaikka) muovaavat sosioekonomisen aseman yhteyttä väkivaltarikoksesta ilmoittamiseen poliisille?

AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineisto

Tutkimus perustuu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamaan Kansalliseen rikosuhritutkimukseen vuosilta 2013, 2017 ja 2021. Rikosuhritutkimuksen tavoitteena on ollut kerätä tietoa sekä väestöön ja omaisuuteen kohdistuvasta ilmirikollisuudesta että piilorikollisuudesta, joka ei tule poliisin tietoon (Kivivuori ym., 2018, s. 79). Vastaajat on poimittu Tilastokeskuksen väestötietokannasta ositetulla satunnaisotannalla sukupuolen, ikäluokan ja alueen mukaan siten, että otos edustaa Suomessa vakituisesti asuvaa 15–74-vuotiaiden väestöä. Kyselyyn on voinut vastata paperilomakkeella suomeksi tai ruotsiksi, sekä verkossa suomeksi, ruotsiksi, englanniksi tai venäjäksi.

Kysely lähetettiin kunkin tutkimusvuoden aikana noin 14 000 henkilölle. Vuonna 2013 vastaajia kertyi 6 999 (vastausprosentti 50 %), vuonna 2017 vastaajia oli 6 222 (44 %) ja vuonna 2021 puolestaan 4 813 (34 %). Yhteensä aineistossa on 18 034 vastaajaa kolmelta tutkimusvuodelta.

Vastaajista 8 188 oli miehiä (45,4 %) ja 9 731 naisia (54,0 %). Sukupuolitieto puuttui 115 henkilöltä (0,6 %), ja heidät on rajattu pois analyyseistä yhdessä niiden vastaajien kanssa, joilta puuttui tietoja tarkastelluista muuttujista ($n = 716$). Aineiston muuttujien jakaumat on esitetty taulukossa 1, jossa näkyvät myös väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumisen osuudet eri ryhmissä.

Tarkastelimme vastemuuttujina sekä rikoksen uhriksi joutumista sekä siitä poliisille ilmoittamista. Väkivallan uhriksi ilmoitti joutuneensa 5,9 prosenttia miehistä ja 8,0 prosenttia naisista, kun taas omaisuusrikoksen uhriksi ilmoitti joutuneensa 22,7 prosenttia miehistä ja 20,6 prosenttia naisista. Näitä uhriksi joutumisen osuuksia tarkastellaan analyyseissä sukupuolittain.

Poliisille ilmoittamista tarkasteltiin niiden vastaajien osalta, jotka vastasivat joutuneensa rikoksen uhriksi. Taulukosta 2 on nähtävissä uhriksi joutuneiden osuudet tarkasteltavien muuttujien osalta. Koska rikoksen uhriksi joutumisesta poliisille ilmoitti suhteellisen harva, on ilmoittamista koskevissa analyyseissä miehet ja naiset yhdistetty tilastollisen voiman parantamiseksi. Rikoksen uhriksi joutuneista ilmoitti väkivaltarikoksista poliisille 11,0 prosenttia ja omaisuusrikoksista 25,1 prosenttia vastaajista.

Taulukko 1. Tutkimusväestön jakautuminen muuttujien luokkiin (n, %) ja väkivallan tai omaisuusrikoksen uhriksi joutuneiden osuus, miehet ja naiset, N=17 919

	Miehet						Naiset					
	Kaikki		Väkivallan uhri		Omaisuusrikoksen uhri		Kaikki		Väkivallan uhri		Omaisuusrikoksen uhri	
	N	%	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
Kaikki	8188	100	484	5,9	1860	22,7	9731	100	774	8,0	2001	20,6
Koulutus												
Korkea-aste	3451	42,1	212	6,1	832	24,1	5136	52,8	383	7,5	1083	21,1
Toinen aste	3116	38,1	194	6,2	681	21,9	2907	29,9	291	10,0	580	20,0
Perusaste	1430	17,5	68	4,8	315	22,0	1495	15,4	86	5,8	303	20,3
Puuttuvat	191	2,3	10	5,2	32	16,8	193	2,0	14	7,3	35	18,1
Työmarkkina-asema												
Työ	4329	52,9	265	6,1	985	22,8	4945	50,8	441	8,9	1062	21,5
Työtön/työelämän ulkopuolella	607	7,4	67	11,0	179	29,5	856	8,8	77	9,0	204	23,8
Eläke	2511	30,7	64	2,5	496	19,8	2813	28,9	95	3,4	461	16,4
Opiskelija	663	8,1	84	12,7	187	28,2	1014	10,4	150	14,8	254	25,0
Puuttuvat	78	1,0	4	5,1	13	16,7	103	1,1	11	10,7	20	19,4
Toimeentulo												
Hankala	2432	29,7	221	9,1	684	28,1	3028	31,1	325	10,7	802	26,5
Helppo	5643	68,9	254	4,5	1150	20,4	6520	67,0	436	6,7	1167	17,9
Puuttuvat	113	1,4	9	8,0	26	23,0	183	1,9	13	7,1	32	17,5
Ikäluokka												
15-29	1191	14,5	150	12,6	326	27,4	1652	17,0	258	15,6	427	25,8
30-44	1577	19,3	147	9,3	383	24,3	1940	19,9	196	10,1	410	21,1
45-59	2307	28,2	118	5,1	550	23,8	2647	27,2	216	8,2	588	22,2
60-	3112	38,0	68	2,2	601	19,3	3492	35,9	104	3,0	576	16,5
Puuttuvat	1	0,0	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	--	0	--
Siviilisääty												
Avoliitto	4267	52,1	139	3,3	865	20,3	4724	48,5	278	5,9	904	19,1
Avoliitto	1391	17,0	115	8,3	308	22,1	1600	16,4	140	8,8	357	22,3
Muut	2444	29,8	224	9,2	671	27,5	3313	34,0	347	10,5	726	21,9
Puuttuvat	86	1,1	6	7,0	16	18,6	94	1,0	9	9,6	14	14,9

Taulukko 2. Rikoksen uhrin ja rikoksista poliisille ilmoittaneiden jakautuminen muuttujien luokkiin (n, %)

Miehet & naiset						
	Väkival- lan uhri			Omaisuu- srikoksen uhri		
	N	n	%	N	n	%
Kaikki	1258	139	11,0	3861	968	25,1
Koulutus						
Korkea-aste	595	58	9,7	1915	530	27,7
Toinen aste	485	57	11,8	1261	300	23,8
Perusaste	154	21	13,6	618	120	19,4
Puuttuvat	24	3	12,5	67	18	26,9
Työmarkkina-asema						
Työ	706	78	11,0	2047	556	27,2
Työtön/työelämän ulkop.	144	22	15,3	383	95	24,8
Eläke	159	22	13,8	957	178	18,6
Opiskelija	234	14	6,0	441	125	28,3
Puuttuvat	15	3	20,0	33	14	42,4
Toimeentulo						
Hankala	546	74	13,6	1486	354	23,8
Helppo	690	64	9,3	2317	597	25,8
Puuttuvat	22	1	4,5	58	17	29,3
Ikäluokka						
15-29	408	33	8,1	753	220	29,2
30-44	343	40	11,7	793	243	30,6
45-59	334	40	12,0	1138	298	26,2
60-	172	25	14,5	1177	207	17,6
Puuttuvat	1	1	100,0	0	0	--
Siviilisääty						
Avoliitto	417	45	10,8	1769	451	25,5
Avoliitto	255	30	11,8	665	184	27,7
Muut	571	63	11,0	1397	323	23,1
Puuttuvat	15	1	6,7	30	10	33,3

Menetelmät

Tutkimuksessa tarkasteltiin sosioekonomisen aseman yhteyttä väkivallan ja omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen (vastemuuttuja 1) sekä näistä rikoksista poliisille ilmoittamiseen (vastemuuttuja 2). Sosioekonomista asemaa mittasivat koulutustaso, työmarkkina-asema ja koettu toimeentulo.

Analyysien päämenetelmänä käytettiin logistista regressioanalyysia, joka mallintaa selittävien muuttujien ja binäärisen vastemuuttujan suhdetta (Jokivuori & Hietala, 2007). Tulokset esitettiin keskimääräisinä marginaalivaikutuksina (average marginal effects), jotka kuvaavat selittävien muuttujien keskimääräistä vaikutusta todennäköisyyteen joutua rikoksen uhriksi tai ilmoittaa rikoksesta poliisille. Tilastollinen merkitsevyystaso oli 0,05. Aineisto analysoitiin Stata 18 -ohjelmistolla.

Taustatekijöinä analyyseissä huomioitiin ikäryhmä ja siviilisääty. Aineistonkeruuvuosi vakioitiin taustalla kaikissa malleissa, jotta mahdollinen vuosien välinen vaihtelu ei vaikuttaisi tuloksiin. Väkivallasta ilmoittamista koskevissa analyyseissä otettiin lisäksi huomioon toisessa mallissa (malli 2) rikoksen piirteet, kuten aiheutunut vamma, uhrin ja tekijän suhde sekä tapahtumapaikka. Rikosten piirteet vakioitiin, koska ne voivat vaihdella sosioekonomisten ryhmien välillä ja olla yhteydessä ilmoittamisen todennäköisyyteen asemasta riippumatta.

Rikoksen uhriksi joutumisen analyysit toteutettiin erikseen miehille ja naisille, koska rikoksen uhriksi joutumisen profiilin on havaittu olevan erilainen näiden ryhmien välillä. On havaittu, että miehet joutuvat useimmiten rikoksen uhriksi julkisella paikalla tekijän ollen uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Naiset sen sijaan joutuvat tuntemansa tekijän uhriksi useimmiten yksityisasunnossa. (Kolttola & Näsi, 2022, s. 13.) Sen sijaan poliisille ilmoittamista koskevissa analyyseissä miehiä ja nai-

sia tutkittiin yhdessä riittävän havaintomäärän varmistamiseksi.

Ensimmäisten analyysien selitettävinä muuttujina olivat *väkivalta- tai omaisuusrikoksen uhriksi joutuminen* (0 = ei, 1 = kyllä). Väki-valtakokemuksia on kartoitettu vastaajilta kysymällä, onko joku henkilö käyttäytynyt sinua kohtaan seuraavilla tavoilla viimeisen 12 kuukauden aikana: ”läimäissyt, repinyt hiuksista, lyönyt nyrkillä, lyönyt kovalla esineellä, potkinut tai kuristanut, käyttänyt jotakin asetta, pakottanut vastoin tahtoasi sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen tai käyttänyt muunlaista fyysistä väkivaltaa”.

Omaisuusrikoksia on kartoitettu vastaajilta kysymällä, onko sinulle tai kotitaloutesi muille jäsenille sattunut jokin seuraavista viimeisen 12 kuukauden aikana: ”auto varastettu, autosta varastettu tavaroita tai auton osia, autoon kohdistunut ilkivaltaa tai se on vahingoittunut murtoyrityksessä, soutuvene/moottorivene/purjevene varastettu*, veneestä varastettu moottori tai sen osia*, moottoripyörä/skooteri/mopo varastettu, polkupyörä varastettu, polkupyörän osia varastettu*, murto tai varkaus vakituisesta asunnosta, murto tai varkaus vapaa-ajan asunnosta, murto tai varkaus varastotilasta, kellarista, vinttikomerosta ym., muuhun omaisuuteen kuin autoon kohdistunut vahingonteko”.

Tähdellä (*) merkityt kysymykset eivät sisällyneet vuosien 2013 ja 2017 uhrikyselyihin. Kaikki vastaukset pidettiin kuitenkin mukana analyyseissa, koska vuosien 2013 ja 2017 kyselyissä kohta ”muuhun omaisuuteen kuin autoon kohdistunut vahingonteko” kattaa myös nämä näennäisesti puuttuvat tapaukset. Saman henkilön vastaukset voivat sisältyä sekä väkivalta- että omaisuusrikosanalyyseihin, mutta vain yhden kerran kumpaankin, vaikka hän olisi raportoinut useammasta eri väkivaltarikostyyppistä tai useammasta eri omaisuusrikostyyppistä viimeisen 12 kuukauden aikana.

Jälkimmäisten analyysien selitettävänä muuttujina olivat *väkivallan tai omaisuusrikoksen poliisille ilmoittaminen* (0 = ei, 1 = kyllä). Ehdoksi analyysille asetettiin, että henkilö oli ilmoittanut joutuneensa väkivallan tai omaisuusrikoksen uhriksi.

Pääasiallisina selittävinä muuttujina käytettiin kolmea sosioekonomista asemaa kuvaavaa muuttujaa: *koulutus*, *työmarkkina-asema* sekä *koettu toimeentulo*. Koulutus-muuttuja uudelleen luokiteltiin kolmiluokkaiseksi: perusaste (peruskoulu), toinen aste (ammattikoulu ja lukio), korkea-aste (ammattikorkeakoulu ja yliopisto). Työmarkkina-asema uudelleen luokiteltiin neliluokkaiseksi: työ, työtön tai muusta syystä työelämän ulkopuolella, eläke tai opiskelija. Toimeentulo-muuttuja luokiteltiin sen mukaan, kokeeko vastaaja menojen kattamisen kaikilla kotitalouden tuloilla hankalaksi vai helpoksi. Demografisina taustamuuttujina käytettiin ikäryhmää (15–29, 30–44, 45–59, 60+) ja siviilisäätystä (avioliitto, avoliitto, muut).

Väkivallasta ilmoittamista selvittävässä analyysissä käytettiin lisäksi väkivallantekoa kuvaavia muuttujia: vamma, tekijä ja teko- paikka (malli 2). Vamma-muuttujalla on kaksi luokkaa (ei/kyllä). Tekijä-muuttuja ilmaisee, onko tekijä uhrin: entinen tai nykyinen kumppani, muu tuttu, tuntematon. Tekopaikka on luokiteltu seuraavasti: yksityisasunto, työ- paikka, julkinen paikka.

TULOKSET

Tulokset esitetään kolmessa kokonaisuudessa: sosioekonomisen aseman yhteys väkivallan (kuvio 1) ja omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen (kuvio 1) sekä näistä rikoksista poliisille ilmoittamiseen (kuvio 2).

Sosioekonomisen aseman yhteys väkivallan uhriksi joutumiseen

Kuviossa 1 ylemmässä paneelissa on esitetty sosioekonomisten taustatekijöiden yhteydet

väkivallan uhriksi joutumiseen. Mallissa on huomioitu aineistonkeruuvuosi, ikäryhmä ja siviilisäätystä. Tulokset on raportoitu erikseen miehille ja naisille.

Miehillä koulutustason ja väkivallan uhriksi joutumisen välillä ei havaittu yhteyttä. Sen sijaan naisilla koulutustaso oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä väkivallan uhriksi joutumiseen. Keskiasteen koulutuksen suorittaneet naiset joutuivat väkivallan uhriksi 2,0 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (marginaalivaikutus, MV: 0,020, 95 % luottamusväli, LV: 0,007–0,032, $p = 0,002$). Perusasteen koulutuksen suorittaneilla naisilla ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Työmarkkina-asema oli yhteydessä väkivallan uhriksi joutumiseen miehillä. Työttömät tai työelämän ulkopuolella olevat miehet joutuivat väkivallan uhriksi 3,1 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin työssä olevat (MV: 0,031, 95 % LV: 0,010–0,052, $p = 0,004$). Eläkkeellä olevien ja opiskelijoiden kohdalla yhteydet eivät tilastollisesti merkitsevästi poikenneet työssä olevista. Naisilla työmarkkina-asemassa eri ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja väkivallan uhriksi joutumisessa.

Koettu toimeentulo oli yhteydessä väkivallan uhriksi joutumiseen sekä miehillä että naisilla. Toimeentulonsa hankalaksi kokevat miehet joutuivat väkivallan uhriksi 3,9 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin ne, jotka kokevat toimeentulonsa helpoksi (MV: 0,039, 95 % LV: 0,026–0,051, $p < 0,001$). Naisilla vastaava ero oli 3,5 prosenttiyksikköä (MV: 0,035, 95 % LV: 0,023–0,048, $p < 0,001$).

Sosioekonomisen aseman yhteys omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen

Kuviossa 1 alemmassa paneelissa on esitetty sosioekonomisten taustatekijöiden yhteydet omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen. Mallissa on huomioitu aineistonkeruuvuosi, ikä-

ryhmä ja siviilisäätty. Tulokset on raportoitu erikseen miehille ja naisille.

Koulutus oli yhteydessä omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen vain miehillä. Keskiasteen koulutuksen suorittaneet miehet joutuivat omaisuusrikoksen uhriksi 3,3 prosenttiyksikköä epätodennäköisemmin kuin korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (MV: -0,033, 95 % LV: -0,054 – -0,012, $p = 0,002$). Perusasteen koulutuksen ja korkea-asteen koulutuksen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ($p = 0,077$).

Myös työmarkkina-asema oli yhteydessä omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen vain miehillä. Työttömät tai työelämän ulkopuolella olevat miehet joutuivat omaisuusrikoksen uhriksi 4,9 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin työssäkäyvät (MV: 0,049, 95 % LV: 0,011 – 0,087, $p = 0,011$). Eläkkeellä olevien tai opiskelijoiden ja työssäkäyvien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

Sekä miehillä että naisilla hankalaksi koettu toimeentulo oli yhteydessä omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen. Miehistä ne, jotka kokivat toimeentulonsa hankalaksi, joutuivat omaisuusrikoksen uhriksi 6,5 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin ne, jotka kokivat toimeentulonsa helpoksi (MV: 0,065, 95 % LV: 0,044 – 0,087, $p < 0,001$). Naisilla ero oli vielä suurempi: hankalaksi toimeentulonsa kokevat naiset joutuivat omaisuusrikoksen uhriksi 8,3 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin helpoksi toimeentulonsa kokevat (MV: 0,083, 95 % LV: 0,064 – 0,102, $p < 0,001$).

Sosioekonomisen aseman yhteys väkivallasta ja omaisuusrikoksesta ilmoittamiseen

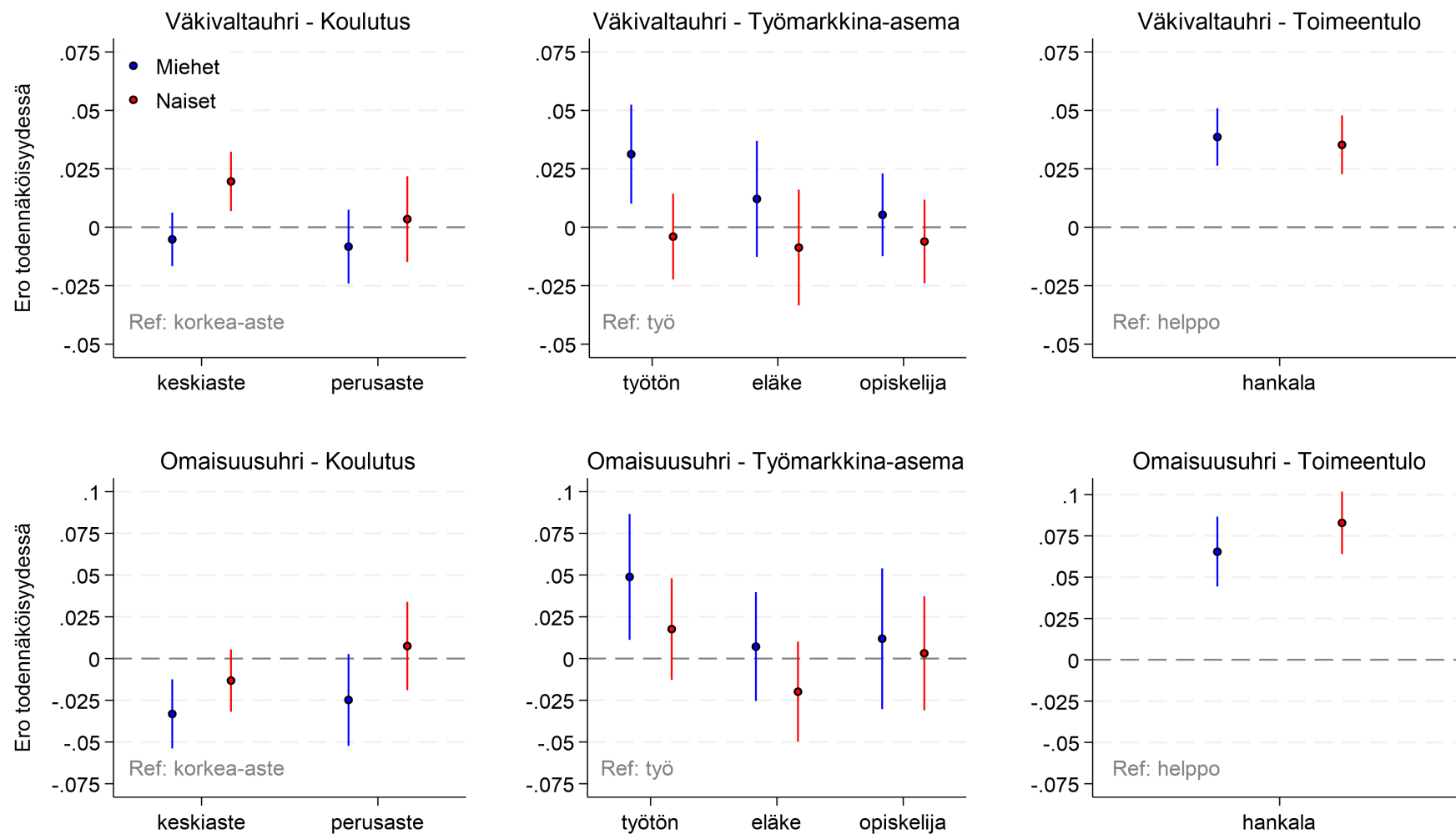
Kuviossa 2 on esitetty sosioekonomisten taustatekijöiden yhteydet väkivalta- ja omaisuusrikoksista ilmoittamiseen. Kaikissa malleissa on huomioitu aineistonkeruuvuosi, ikäryhmä,

siviilisäätty ja sukupuoli. Väkivallasta ilmoittamista tarkasteltiin kahdessa erillisessä mallissa, joista jälkimmäisessä (malli 2) otettiin huomioon myös teonpiirteet (vamman tekijä, paikka). Miehiä ja naisia on tutkittu yhdessä.

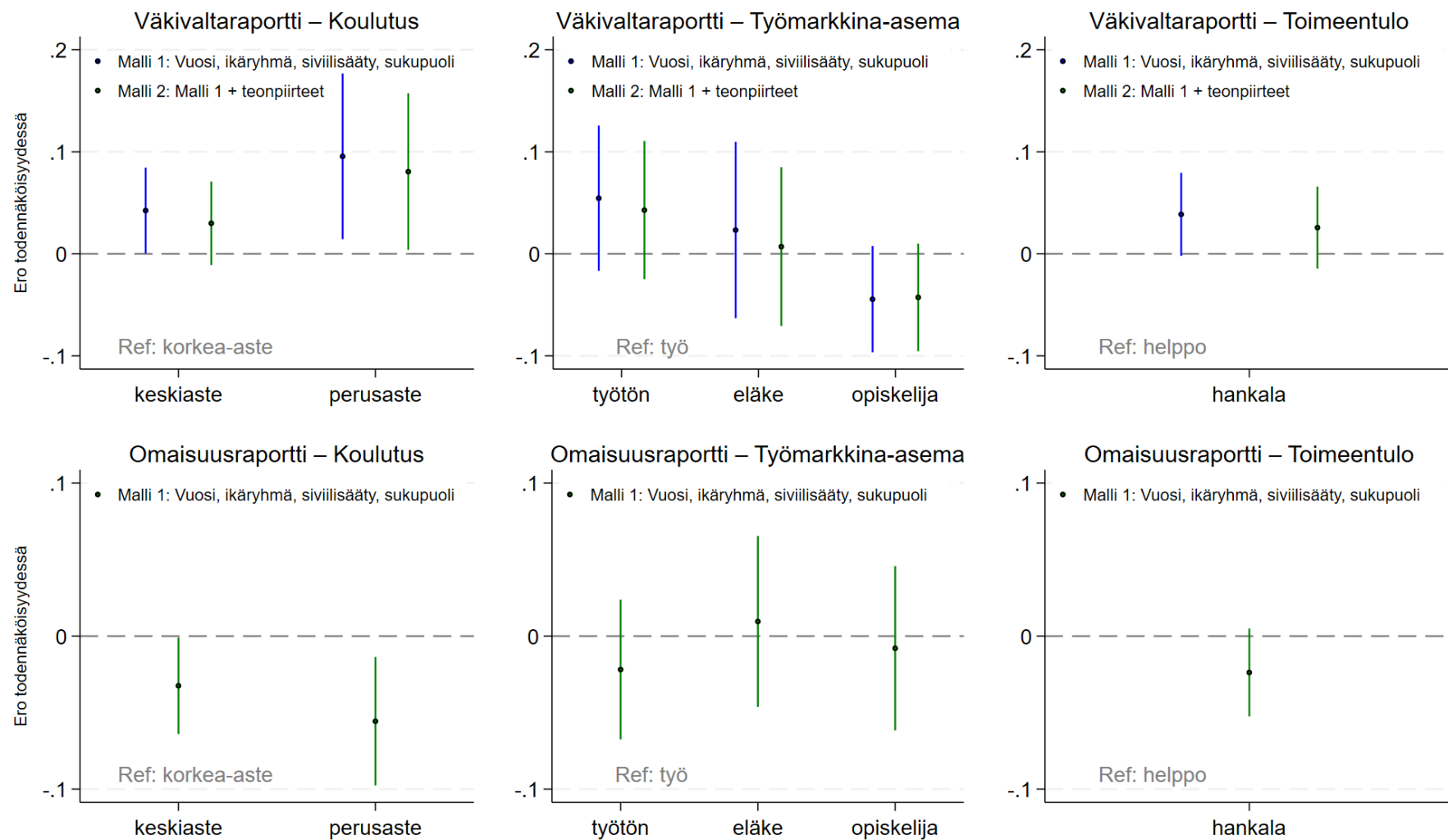
Koulutus oli yhteydessä väkivallasta ilmoittamiseen. Keskiasteen koulutuksen suorittaneet ilmoittivat väkivallasta 4,2 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (MV: 0,042, 95 % LV: 0,000–0,084, $p = 0,048$). Perusasteen koulutuksen suorittaneet ilmoittivat väkivallasta 9,6 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (MV: 0,096, 95 % LV: 0,014–0,177, $p = 0,021$). Toisessa mallissa, jossa vakioitiin lisäksi väkivaltateon piirteet, yhteys keskiasteen koulutuksen ja ilmoittamisen välillä ei enää ollut tilastollisesti merkitsevää. Sen sijaan perusasteen koulutuksen suorittaneilla yhteys säilyi tilastollisesti merkitsevä, ja he ilmoittivat väkivallasta edelleen 8,1 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (MV: 0,081, 95 % LV: 0,004–0,157, $p = 0,040$).

Päinvastoin kuin väkivallasta ilmoittamisessa, koulutustaso oli yhteydessä omaisuusrikoksesta ilmoittamiseen siten, että matalammin koulutetut henkilöt ilmoittivat rikoksesta epätodennäköisemmin. Keskiasteen koulutuksen suorittaneet ilmoittivat rikoksesta 3,2 prosenttiyksikköä epätodennäköisemmin kuin korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (MV: -0,032, 95 % LV: -0,064 – -0,001, $p = 0,044$), ja perusasteen koulutuksen suorittaneet 5,6 prosenttiyksikköä epätodennäköisemmin (MV: -0,056, 95 % LV: -0,098 – -0,014, $p = 0,009$).

Työmarkkina-asema tai koettu toimeentulo eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä väkivallasta tai omaisuusrikoksesta ilmoittamiseen.



Kuvio 1. Sosioekonomisten tekijöiden keskimääräiset marginaalivaikutukset väkivallan ja omaisuusrikoksen uhriksi joutumiseen sukupuolen mukaan, kun aineistonkeruuvuosi, ikäryhmä ja siviilisäätö on huomioitu.



Kuvio 2. Sosioekonomisten tekijöiden keskimääräiset marginaalivaikutukset väkivallasta tai omaisuusrikoksesta ilmoittamiseen.

POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tarkastelimme sosioekonomisen aseman yhteyttä siihen, joutuvatko henkilöt väkivalta- tai omaisuusrikoksen uhreiksi ja ilmoittavatko he näistä rikoksista poliisille. Uhriksi joutumista tarkasteltiin erikseen miehillä ja naisilla, sillä aiempi tutkimus on osoittanut, että uhrikokemukset vaihtelevat sukupuolen mukaan (Koltola & Näsi, 2022, s. 13). Sosioekonomisten tekijöiden ja uhriksi joutumisen välinen yhteys on aiemmassa tutkimuksessa näyttäytynyt ristiriitaisena, mikä voi osin selittyä sillä, että tutkimuksissa on käytetty erilaisia sosioekonomisia mittareita. Tässä tutkimuksessa sosioekonomista asemaa tarkasteltiin kattavasti kolmen ulottuvuuden – koulutuksen, työmarkkina-aseman ja koetun toimeentulon – kautta. Vaikka aiemman tutkimuksen mukaan myös sosioekonomisten tekijöiden merkitys rikoksesta ilmoittamiseen saattaa vaihdella sukupuolen mukaan (Zaykowski ym., 2019), tässä tutkimuksessa yhdistimme sukupuolet tilastollisen voiman lisäämiseksi.

Rikoksen uhriksi joutumisen sosioekonomiset riskitekijät

Tutkimuksemme mukaan hankalaksi koettu toimeentulo oli johdonmukaisin ja vahvin sosioekonominen riskitekijä väkivallan ja omaisuusrikoksen uhriksi joutumiselle sekä miehillä että naisilla, vaikka demografiset taustatekijät, kuten ikäryhmä ja siviilisäätty, huomioitiin. Tulokset ovat samansuuntaisia aiemman tutkimuksen kanssa (Khalifeh ym., 2013; Levitt, 2007; Nilsson & Estrada, 2006; Reichel, 2017; Tilley ym., 2011). Eri tekijät voivat selittää tätä yhteyttä: heikko toimeentulo voi pakottaa asumaan turvattomammilla asuinalueilla, mikä lisää altistumista rikoksille. Lisäksi taloudellisen tilanteen aiheuttama stressi voi heikentää toimintakykyä tai lisätä riskinottoa altistaen väkivallalle, ja toimeentulovaikeudet voivat kaventaa sosiaalisia tukiverkostoja ja rajoittaa mahdollisuuksia

suojaautua uhkatilanteilta. Sosioekonominen asema ei siis ole vain yksilötason riskitekijä, vaan se voi toimia välittävänä tekijänä rakenteellisten olosuhteiden ja yksilön rikosaltituksen välillä.

Koulutuksen osalta tulokset erosivat sukupuolen mukaan. Miesten koulutustaso ei vastoin aiempaa tutkimusta (Aaltonen ym., 2012; Capaldi ym., 2012; Khalifeh ym., 2013) ollut yhteydessä väkivallan uhriksi joutumiseen, kun taas naisilla toisen asteen koulutus oli yhteydessä suurempaan väkivallan uhriksi joutumisen todennäköisyyteen. Miesten kohdalla yhteyden puuttuminen saattaa osin selittyä käyttämälläme kyselyaineistolla, joka painottuu lievempiin väkivaltatapauksiin (Aaltonen ym., 2012; Koltola & Näsi, 2022, s. 4). Yksi mahdollinen selitys naisten toisen asteen koulutuksen yhteydelle väkivallan riskiin on se, että heidän työuransa suuntautuvat usein sosiaali- ja terveysaloille, joilla väkivallan uhriksi joutumisen riskin on havaittu olevan tavanomaista suurempi (Koltola & Näsi, 2022, s. 12).

Omaisuusrikosten osalta havaittiin, että miehillä toisen asteen koulutus oli yhteydessä hie- man pienempään uhriksi joutumisen todennäköisyyteen verrattuna korkeakoulutettuihin. Tämä havainto poikkesi muista käyttämistämme sosioekonomisista mittareista eikä ollut samansuuntainen väkivaltatulosten kanssa. Tulos saattaa liittyä aineiston erityispiirteisiin, kuten vastaajien jakaumaan, ja edellyttäisi jatkotutkimusta ennen johtopäätösten tekemistä. Työmarkkina-aseman yhteys uhriksi joutumiseen erosi sukupuolen mukaan. Työttömillä miehillä havaittiin suurempi riski joutua sekä väkivallan että omaisuusrikoksen uhreiksi verrattuna työssäkäyviin miehiin, kun taas naisilla vastaavaa yhteyttä ei havaittu. Työttömyyteen saatetaan suhtautua kulttuurisesti eri tavoin miehillä ja naisilla. Miehillä työttömyys voi aiheuttaa korostunutta stressiä ja häpeän tunteita, sillä perinteiset kulttuuriset odotukset painottavat miehen asemaa perheen

elättäjänä. Ristiriita rooliodotusten ja elämäntilanteen välillä voi lisätä alttiutta joutua tilanteisiin, joissa rikoksen uhriksi joutuminen on todennäköisempää.

Työttömyys voi myös lisätä uhriksi joutumisen riskiä useilla tavoilla. Se voi kaventaa sosiaalisia verkostoja ja vähentää sosiaalista tukea, mikä yhdessä alentuneen toimintakyvyn kanssa voi vaikeuttaa yksilön kykyä tunnistaa ja välttää riskitilanteita. Työttömillä voi myös olla enemmän vapaa-aikaa, mikä saattaa lisätä oleskelua julkisissa tiloissa – ympäristöissä, joissa rikoksen uhriksi joutumisen riski on erityisesti miehillä todettu suuremmaksi (Koltto & Näsi, 2022, s. 14). Lisäksi työttömyys on usein yhteydessä pienituloisuuteen, mikä voi rajoittaa mahdollisuuksia vaikuttaa asuin- ja ajanviettopaikkoihin. Näin ollen työttömät saattavat asua ja liikkua alueilla, joilla rikollisuus on yleisempää.

Naisten kohdalla työttömyyteen ei välttämättä liity yhtä voimakkaita sosiaalisia paineita, ja heidän tukiverkostonsa voivat ulottua laajemmin työelämän ulkopuolelle, mikä saattaa osaltaan suojata heitä rikosten uhriksi joutumiselta. Lisäksi on tyypillisempää, että naiset jäävät kotiin esimerkiksi pienten lasten kanssa, jolloin kotona oleminen on sosiaalisesti hyväksytympää ja arjessa tavallisempaa.

Sosioekonominen asema ja poliisille ilmoittaminen

Tulostemme mukaan sosioekonomisista tekijöistä ainoastaan koulutus oli yhteydessä poliisille ilmoittamiseen. Korkeampi koulutus oli yhteydessä omaisuuteen kohdistuvista rikoksista ilmoittamiseen, mikä on linjassa aiempien tutkimusten kanssa (Baumer & Lauritsen, 2010; Estienne & Morabito, 2016). Korkeasti koulutetuilla voi olla enemmän arvokasta ja vakuutettua omaisuutta, jolloin rikosilmoituksen tekeminen voi olla välttämätöntä vakuutuskorvausten saamiseksi. Tällaisessa tilanteessa ilmoittamispäätös ei perustu pelkästään

henkilökohtaiseen harkintaan, vaan siihen voivat vaikuttaa myös ulkopuoliset vaatimukset, kuten vakuutusyhtiön ehdot.

Tulostemme mukaan matalasti koulutetut ilmoittivat väkivallasta useammin kuin korkeasti koulutetut. Tulokset ovat samansuuntaisia joidenkin aiempien tutkimusten kanssa, joissa matalampi koulutus liittyy suurempaan todennäköisyyteen ilmoittaa väkivallasta (Ackerman & Love, 2014; Baumer & Lauritsen, 2010; Chen & Ullman, 2014; Zaykowski ym., 2019). Osa tutkimuksista on kuitenkin raportoinut myös päinvastaisia yhteyksiä, tai yhteyksiä ei ole löytynyt (Estienne & Morabito, 2016; Felson ym., 2002; Felson & Paré, 2005).

Tulokset viittaavat siihen, että koulutustaso on yhteydessä siihen, kuinka yksilöt arvioivat viranomaiskontaktin tarpeellisuutta eri tilanteissa. Matalasti koulutetut saattavat nähdä poliisin puoleen kääntymisen keinona saada apua tilanteissa, joissa muita tukimuotoja ei ole helposti saatavilla. Korkeasti koulutetuilla voi puolestaan olla enemmän mahdollisuuksia turvautua epävirallisiin tukiverkostoihin, jolloin poliisille ilmoittaminen ei näyttäyty ensisijaisena ratkaisuna. Lisäksi korkeampaan sosiaaliseen asemaan liittyvät odotukset saattavat edesauttaa väkivallan piilottamista leimautumisen pelossa. Ilmoittamispäätös rakentuu tällöin paitsi tilanteen vakavuuden, myös yksilön sosiaalisen aseman ja siihen liittyvien kokemusten varaan — sekä sen arvioinnin, kuinka hyödylliseksi viranomaiskontaktin uskotaan lopulta muodostuvan (Skogan, 1984).

Tätä tulkintaa tukevat myös analyysit, joissa koulutuksen yhteyttä väkivallasta ilmoittamiseen tarkasteltiin huomioiden väkivaltatilanteen piirteet. Koulutuksen yhteys säilyi perusasteen suorittaneilla, mutta katosi toisen asteen koulutuksen suorittaneilla. Tämä saattaa viitata siihen, että perusasteen koulutus on yhteydessä ilmoittamispäätöksiin myös tilanteen ulkopuolisten tekijöiden, kuten yksilön

resurssien ja viranomaiskontaktia koskevien arvioiden, kautta. Toisen asteen koulutuksen saaneiden kohdalla ilmoittaminen näyttäisi sen sijaan olevan sidoksissa tilanteen piirteisiin, kuten syntyneisiin vammoihin, tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen sekä tapahtumapaikkaan.

Tulostemme mukaan ammattiasemalla tai koetulla toimeentulolla ei ollut yhteyttä väkivallasta ilmoittamiseen, mikä on linjassa aiempien tutkimusten kanssa (Akers & Kaukinen, 2008; Estienne & Morabito, 2016; Felson & Paré, 2005; Goudriaan ym., 2004). Toisaalta useissa tutkimuksissa on havaittu, että sekä tulot että ammattiasema voivat olla yhteydessä poliisille ilmoittamiseen (Ackerman & Love, 2014; Baumer & Lauritsen, 2010; Bosick ym., 2012; Chen & Ullman, 2014; Hullenaar & Ruback, 2021; Kaukinen ym., 2013; Stavrou ym., 2016).

Ammattiasema ja toimeentulo heijastavat usein yksilön tämänhetkistä elämäntilannetta, eivätkä ne välttämättä kuvaa hänen pitkäkestoisista yhteiskunnallista asemaansa. Lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa kaikille tarjottava perustoimeentulo ja sosiaaliturva saattavat tasata toimeentuloon liittyviä eroja siinä määrin, että niiden yhteys ilmoituskäyttäytymiseen jää vähäiseksi. Koulutus sen sijaan on vakaampi ja varhaisemmassa elämänvaiheessa rakentuva sosiaalisen aseman mittari, joka vaikuttaa sekä yksilön resursseihin että suhtautumiseen viranomaisiin.

Sosioekonomisten tekijöiden ohella rikoksen teonpiirteillä, erityisesti väkivallan vakavuudella, on aiemmissa tutkimuksissa johdonmukaisesti havaittu olevan yhteys rikoksen ilmoittamiseen poliisille (Berg & Rogers, 2017; Goudriaan ym., 2004; Kivivuori ym., 2018; Voce & Boxall, 2018; Vuorensyrjä ym., 2022, s. 113). Vakava väkivallanteko voi edellyttää välitöntä viranomaiskontaktia, jolloin ilmoittamis päätös tehdään nopeasti ja intuitiivisesti (Kahneman, 2011). Tämän tutkimuksen ana-

lyyseinä havaittiin, että kun väkivallan teonpiirteet huomioitiin, yhteys keskiasteen koulutuksen ja ilmoittamisen välillä katosi. Tämä viittaa siihen, että teonpiirteet selittävät sitä, milloin uhri kokee poliisille ilmoittamisen hyödylliseksi. Ilmoittamis päätöstä näyttäisi näin ohjaavan paitsi yksilön sosioekonominen asema myös tilannesidonnaiset tekijät – kuten se, tapahtuuko rikos julkisessa vai yksityisessä tilassa. Kun rikos tapahtuu julkisessa ympäristössä ja on jo lähtökohtaisesti näkyvillä, tämä saattaa tukea rikoksen ilmoittamista. Sen sijaan yksityisissä tiloissa tapahtuva, ulkopuolisilta katseilta suojassa oleva rikos voi jäädä helpommin piiloon myös viranomaisilta, erityisesti silloin, kun rikos halutaan pitää yksityisenä asiana (Vuorensyrjä ym., 2022, s. 114).

Johtopäätökset

Tämä tutkimus osoittaa, että hankalaksi koettu toimeentulo ja työttömyys olivat keskeisimmin yhteydessä väkivallan ja omaisuusrikosten uhriksi joutumiseen. Työttömyyden yhteys uhriksi joutumiseen oli nähtävissä vain miehillä, mikä saattaa viitata sukupuolittuneisiin eroihin sosiaalisissa odotuksissa ja tukiverkostoissa. Koulutus oli yhteydessä poliisille ilmoittamiseen, mutta sen merkitys vaihteli rikostyyppin mukaan. Matalammin koulutetut ilmoittivat väkivallasta useammin, kun taas omaisuusrikoksissa korkeasti koulutetut tekivät ilmoituksia useammin. Koulutusryhmät saattavatkin arvioida viranomaiskontaktin hyödyllisyyttä eri tilanteissa eri tavoin.

Yksi tutkimuksemme keskeisistä rajoitteista liittyy siihen, että käyttämämme uhrikyselyt tavoittavat pääosin lievempää rikollisuutta, jossa sosioekonomiset erot uhriksi joutumisessa ovat usein vähäisempiä kuin vakavammissa väkivaltatapauksissa (Aaltonen ym., 2012; Koltola & Näsi, 2022, s. 4). Tämän vuoksi sosioekonomiset erot uhriksi joutumisessa saattavat osin jäädä piiloon. Toinen rajoite on, että sukupuolten yhdistäminen il-

moittamista koskevissa analyyseissa voi peittää miesten ja naisten erilaisia yhteyksiä.

Näistä rajoitteista huolimatta tutkimuksemme tarjoaa tärkeää tietoa siitä, miten sosioekonominen asema liittyy rikoksen uhriksi joutumiseen ja rikosten ilmoittamiseen eri väestöryhmissä. On kuitenkin tärkeää huomioida, että uhrikyselyt eivät yksinään sovellu kattavan kokonaisrikollisuuden arviointiin, vaan niitä tulee täydentää rekisteriaineistoilla.

Tutkimuksemme perusteella rikoksen uhriksi joutuminen näyttää liittyvän tämänhetkiseen elämäntilanteeseen, kuten toimeentulon vaikeuksiin ja työttömyyteen. Poliisille ilmoittamisessa sen sijaan korostui koulutustaso, joka on vakaampi ja varhaisemmassa elämänvaiheessa rakentuva sosiaalisen aseman mittari. Koulutuksen yhteys ilmoittamiseen voi heijastaa paitsi yksilön resursseja ja viranomaiskokemuksia myös arvoja ja asenteita, joiden pohjalta viranomaiskontaktin hyötyjä ja haittoja punnitaan. Tulostemme mukaan myös rikostyyppi ja väkivallan teonpiirteet näyttävät olevan yhteydessä ilmoituspäätökseen.

Koska rikosten paljastuminen viranomaisille perustuu pitkälti uhrin omaan valintaan, on tärkeää ymmärtää, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että osa rikoksista jää piiloon. Ymmärrys sosioekonomisista, tilannekohtaisista ja sukupuolittuneista eroista on keskeistä sekä rikosten ilmitulolle että uhrien tavoittamiselle ja tukipalveluiden saavutettavuudelle.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, M., Kivivuori, J., Martikainen, P., & Sirén, R. (2012). Socioeconomic differences in violent victimization: Exploring the impact of data source and the inclusivity of the violence concept. *European Journal of Criminology*, 9(6), 567–583. <https://doi.org/10.1177/1477370811422800>
- Ackerman, J., & Love, T. P. (2014). Ethnic Group Differences in Police Notification About Intimate Partner Violence. *Violence against Women*, 20(2), 162–185. <https://doi.org/10.1177/1077801214521327>
- Akers, C., & Kaukinen, C. (2009). The Police Reporting Behavior of Intimate Partner Violence Victims. *Journal of Family Violence*, 24(3), 159–171. <https://doi.org/10.1007/s10896-008-9213-4>
- Baumer, E. P., & Lauritsen, J. L. (2010). Reporting Crime to the Police, 1973–2005: A Multivariate Analysis of Long-Term Trends in the National Crime Survey (ncs) and National Crime Victimization Survey (ncvs)*. *Criminology*, 48(1), 131–185. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2010.00182.x>
- Benson, M. L., Fox, G. L., DeMaris, A., & Van Wyk, J. (2003). Neighborhood Disadvantage, Individual Economic Distress and Violence Against Women in Intimate Relationships. *Journal of Quantitative Criminology*, 19(3), 207–235. <https://doi.org/10.1023/A:1024930208331>
- Berg, M. T., & Rogers, E. M. (2017). The Mobilization of Criminal Law. *Annual Review of Law and Social Science*, 13(Volume 13, 2017), 451–469. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110615-084510>
- Birdsey, E., & Snowball, L. (2013). *Reporting violence to police: A survey of victims attending domestic violence services* (Australia, New South Wales)

- [Report]. NSW Bureau of Crime Statistics and Research. <https://apo.org.au/node/37075>
- Bosick, S. J., Rennison, C. M., Gover, A. R., & Dodge, M. (2012). Reporting violence to the police: Predictors through the life course. *Journal of Criminal Justice*, 40(6), 441–451. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2012.05.001>
- Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Shortt, J. W., & Kim, H. K. (2012). A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner Abuse*, 3(2), 231–280. <https://doi.org/10.1891/1946-6560.3.2.231>
- Chen, Y., & Ullman, S. E. (2014). Women's Reporting of Physical Assaults to Police in a National Sample: A Brief Report. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 23(8), 854–868. <https://doi.org/10.1080/10926771.2014.942448>
- Estienne, E., & Morabito, M. (2016). Understanding differences in crime reporting practices: A comparative approach. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 40(2), 123–143. <https://doi.org/10.1080/01924036.2015.1086397>
- Felson, R. B., Messner, S. F., Hoskin, A. W., & Deane, G. (2002). Reasons for Reporting and Not Reporting Domestic Violence to the Police. *Criminology*, 40(3), 617–648. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2002.tb00968.x>
- Felson, R. B., & Paré, P.-P. (2005). The Reporting of Domestic Violence and Sexual Assault by Nonstrangers to the Police. *Journal of Marriage and Family*, 67(3), 597–610. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00156.x>
- Goudriaan, H., Lynch, J. P., & Nieuwbeerta, P. (2004). Reporting to the police in western nations: A theoretical analysis of the effects of social context. *Justice Quarterly*. <https://doi.org/10.1080/07418820400096041>
- Hullenaar, K. L., & Ruback, R. B. (2021). Gender Interaction Effects on Reporting Assaults to the Police. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(23–24), NP12997–NP13027. <https://doi.org/10.1177/0886260520903134>
- Jokivuori, P., & Hietala, R. (2007). *Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. WSOY.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow* / Daniel Kahneman. Farrar, Straus and Giroux.
- Kaukinen, C. E., Meyer, S., & Akers, C. (2013). Status Compatibility and Help-Seeking Behaviors Among Female Intimate Partner Violence Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(3), 577–601. <https://doi.org/10.1177/0886260512455516>
- Khalifeh, H., Hargreaves, J., Howard, L. M., & Birdthistle, I. (2013). Intimate partner violence and socioeconomic deprivation in England: Findings from a national cross-sectional survey. *American Journal of Public Health*, 103(3), 462–472. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2012.300723>
- Kivivuori, J., Aaltonen, M., Danielsson, P., Näsi, M., & Suonpää, K. (2018). *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa* / Mikko Aaltonen Janne Kivivuori. Gaudeamus.
- Kivivuori, J., & Lehti, M. (2012). Social Correlates of Intimate Partner Homicide in Finland: Distinct or Shared With Other Homicide Types? *Homicide Studies*, 16(1), 60–77. <https://doi.org/10.1177/1088767911428815>
- Kolttola, I., & Näsi, M. (2022). *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. <http://hdl.handle.net/10138/348246>
- Levitt, S. D. (2007). *The Changing Relationship between Income and Crime Victimization* (SSRN Scholarly Paper No. 1014080). Social Science Research

- Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=1014080>
- Liu, J., Francis, B., & Soothill, K. (2011). A Longitudinal Study of Escalation in Crime Seriousness. *Journal of Quantitative Criminology*, 27(2), 175–196. <https://doi.org/10.1007/s10940-010-9102-x>
- McCart, M. R., Smith, D. W., & Sawyer, G. K. (2010). Help seeking among victims of crime: A review of the empirical literature. *Journal of Traumatic Stress*, 23(2), 198–206. <https://doi.org/10.1002/jts.20509>
- Nilsson, A., & Estrada, F. (2006). The Inequality of Victimization: Trends in Exposure to Crime among Rich and Poor. *European Journal of Criminology*, 3(4), 387–412. <https://doi.org/10.1177/1477370806067910>
- Näsi, M., & Kolttola, I. (2022). Pahoinpitely- ja ryöstörikkokset. Teoksessa I. Kolttola (toim.), Rikollisuustilanne 2021: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa (s. 32–59). Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/352005>
- Ranapurwala, S. I., Berg, M. T., & Casteel, C. (2016). Reporting Crime Victimization to the Police and the Incidence of Future Victimization: A Longitudinal Study. *PloS One*, 11(7), e0160072. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0160072>
- Reichel, D. (2017). Determinants of Intimate Partner Violence in Europe: The Role of Socioeconomic Status, Inequality, and Partner Behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 32, 1853–1873. <https://doi.org/10.1177/0886260517698951>
- Simon, H. A. (1991). Bounded Rationality and Organizational Learning. *Organization Science*, 2(1), 125–134.
- Skogan, W., G. (1984). Reporting Crimes to the Police: The Status of World Research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 21(2), 113–137.
- Slocum, L. A. (2018). The Effect of Prior Police Contact on Victimization Reporting: Results from the Police–Public Contact and National Crime Victimization Surveys. *Journal of Quantitative Criminology*, 34(2), 535–589. <https://doi.org/10.1007/s10940-017-9345-x>
- Stavrou, E., Poynton, S., & Weatherburn, D. (2016). Intimate partner violence against women in Australia: Related factors and help seeking behaviour. *Crime and Justice Bulletin*.
- Tarling, R., & Morris, K. (2010). Reporting Crime to the Police. *The British Journal of Criminology*, 50(3), 474–490. <https://doi.org/10.1093/bjc/azq011>
- Tilley, N., Tseloni, A., & Farrell, G. (2011). Income Disparities of Burglary Risk: Security Availability during the Crime Drop. *The British Journal of Criminology*, 51(2), 296–313. <https://doi.org/10.1093/bjc/azr010>
- Torrente, D., Gallo, P., & Oltra, C. (2017). Comparing crime reporting factors in EU countries. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 23. <https://doi.org/10.1007/s10610-016-9310-5>
- Voce, I., & Boxall, H. (2018). Who reports domestic violence to police? A review of the evidence. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, 559, 1–16. <https://doi.org/10.52922/ti110571>
- Vuorensyrjä, M., Rauta, J., Hämäläinen, E., Attila, H., Koivusalo, J., & Ollila, P. (2022). *Poliisibarometri 2022: Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta*.
- Wohlfarth, T., Winkel, F. W., Ybema, J. F., & van den Brink, W. (2001). The relationship between socio-economic inequality and criminal victimisation: A prospective study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36(7), 361–370. <https://doi.org/10.1007/s001270170042>

- Xie, M., & Baumer, E. P. (2019). Crime Victims' Decisions to Call the Police: Past Research and New Directions. *Annual Review of Criminology*, 2(1), 217–240. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-011518-024748>
- Zaykowski, H., Allain, E. C., & Campagna, L. M. (2019). Examining the Paradox of Crime Reporting: Are Disadvantaged Victims More Likely to Report to the Police? *Law & Society Review*, 53(4), 1305–1340. <https://doi.org/10.1111/lasr.12440>

ENGLISH SUMMARY

Minna Ylinen, Elina Einiö, Mikko Aaltonen, Matti Näsi: Socioeconomic Factors in Victimization and Crime Reporting in Violent and Property Crimes

Individuals in lower socioeconomic positions are more likely to become victims of crimes, but the relationship between socioeconomic status and crime reporting remains unclear.

In this study, we analyzed data from Finland's National Crime Victimization Surveys from 2013, 2017, and 2021 (N = 17,919). Using average marginal effects, we examined how education level, labor market status, and perceived financial hardship were associated with victimization in violent and property crimes, and with reporting these crimes to the police, for both men and women.

Our results indicate that perceived financial hardship was most strongly associated with victimization in both crime types for both sexes. In addition, male unemployment and secondary education among women were associated with increased likelihood of victimization. Among the socioeconomic indicators, only education was related to crime reporting: lower education was associated with reporting violent crimes, while higher education was associated with reporting property crimes.

Understanding the links between socioeconomic status, victimization, and crime reporting can inform crime prevention efforts, improve the targeting of victim support services, and help estimate the extent of hidden crime in society.

Keywords: victimization — crime reporting — crime victim surveys — socioeconomic status